

10. Az állam versenyképességet befolyásoló szerepével kapcsolatos nézetek változása

(Fási Csaba)

„Az állam legfőbb feladatának azt tekintem, hogy az egyént megvédje, és alkalmat nyújtson neki arra, hogy alkotó személlyé fejlődjék. Legyen tehát az állam a mi szolgánk, és ne mi legyünk az állam rabszolgái.”

Albert Einstein

Ebben a fejezetben röviden bemutatjuk az állami szerepfelfogások korszakonkénti változását. Kitérünk az állam gazdasági alrendszerben betöltött funkcióira is. Továbbá hangsúlyosan megjelenítjük, hogy az állam számára milyen problémák és lehetőségek nyílnak a digitalizáció következtében, egyúttal milyen feladatai származnak ebből. Végül az állam termelékenységének mérhetőségét is érintjük.

A fejezet elolvasása után az olvasó választ tud adni a következő kérdésekre:

1. Milyen lehetséges szerepeket tölthet be az állam a nemzeti szintű versenyképesség javításában?
2. A digitalizáció alkalmazása milyen módon tudja javítani az állam működését?
3. A gazdaság és társadalom digitális átalakulását milyen módszerekkel tudja az állam támogatni?
4. Milyen megoldások léteznek az állam termelékenységének javítására?
5. A Mazzucato-féle megközelítésnek milyen előnyei és hátrányai vannak?

10.1. Az állami szerepvállalással kapcsolatos felfogások korszakai

Jelen pontban az állami szerepvállalással kapcsolatos nézetekről adunk vázlatos áttekintést. Az állam szerepével kapcsolatos felfogásokat jellemzően a 18. századtól kezdve vizsgálja a szakirodalom. Ez előtt az erős államok kora volt jellemző: Közép-Kelet-Európában feudális társadalmi berendezkedés volt megfigyelhető, az állam aktív, megkerülhetetlen szereplő, amely mind gazdasági, mind társadalmi kérdésekben állást foglalt, aktívan beavatkozott. A 18. század végén jelent meg a „modern közgazdaság-tudomány atyjának” is nevezett Adam Smith könyve, *A nemzetek gazdagsága*. Smith nevéhez fűződik az a gondolat, amely talán a legismertebb a Marshall-kereszt után: Smith az állam leépítésének, visszaszorításának elvét vallotta. Elmélete szerint a piacon működik egy „láthatatlan kéz”, amely a piac egyensúlyáért

felel. Az állami be nem avatkozás (franciául: *laissez faire*) híve tehát, álláspontja szerint az államnak csak a kereteket kell adnia a gazdaság működéséhez, a piac e keretek között működik, mindenféle behatás nélkül. Ez a felfogás jellemzően az Egyesült Államokban talált táptalajra.

Az állami be nem avatkozás elmélete az 1930-as évek válságkezelési módszere kapcsán akadt kihívóra. Ez volt a John M. Keynes által kidolgozott keynesianizmus. Keynes iskola-teremtő, a modern makroökonómia megalkotója, akinek elmélete kidolgozása után akkora hatása volt a gazdasági gondolkodásra, mint előtte nem sok közgazdásznak. Elméletét az Egyesült Államokban alkalmazták a New Deal program kapcsán. Keynes elmélete alapján az államnak aktívan fel kell lépnie a munkanélküliség csökkentése érdekében (ennek volt egyik eszköze a nagy állami beruházások megrendelése). További eszköz volt, hogy a költségvetési hiányt nem javasolta alacsonyan tartani, így az egyes jóléti, szociális vagy infrastrukturális beruházások kiadásaira is megfelelő pénzügyi erőforrást tudott biztosítani. Továbbá újragondolt állami adópolitikát javasolt, amelyben az állam újraelosztó szerepe magas (vagyis a több adóbevételből tudta finanszírozni a fenti céljait).

A 20. század végéhez közeledve a világháború utáni „aranykort” követően ismét felerősödött az a nézőpont, hogy az állam nem sajátíthatja ki az addigi nagyságú teret a gazdaságból. Így ekkortájt dezetatizációról vagy más néven az állam visszahúzódásáról beszélhetünk. Ezt a korszakot – amely a New Public Management (NPM) térhódítása volt – valóban az állam lebontása, „államtalanítás” jellemezte mind gazdasági oldalról, mind jogszabályi oldalról (dereguláció). E felfogás szerint az államnak, amennyire csak lehetséges, ki kell vonulnia a gazdaságból, azt a piacra kell bízni. Erre példa a privatizáció, a koncessziós jog, a PPP. Társadalmi oldalról is megközelíthető az állam háttérbe szorítása/szorítása: ugyanis – szintén magyar példa esetében – volt szándék például az egészségügyben a piaci elemek, a magánszféra beemelésére. Másrészt a döntésekkel kapcsolatos uralkodó felfogás szerint azokat nem a központi, hanem helyi szinten kell meghozni, vagyis a centralizáció helyett a decentralizációban voltak érdekelték az NPM-mel szimpatizáló gondolkodók.

A New Public Management hasonlóan a Smith-féle elgondoláshoz végső soron egy gyenge államban volt érdekelt. A gazdasági világválság és talán annak előszelei azonban ráébresztették a döntéshozókat és gondolkodókat, hogy egy gyenge állam nem lehet ellenálló az esetleges válsággal szemben sem gazdasági, sem társadalmi értelemben. Az állam feladata álláspontjuk szerint a beavatkozó védelem a lakosság érdekében akár a piaci mechanizmusokkal szemben is. Az államnak aktív, proaktív (kezdeményező) szerepet szánunk akár a jogalkotás, akár a felügyelet és ellenőrzés terén, hisznek az erős, professzionális, jó államban. Az erős, aktív és proaktív, egyben beavatkozó államnak természetesen megvan az előnye, ugyanakkor „árnyoldala” is lehet. Ahhoz hasonlítható, amikor egy gyermek felnő. Eleinte szükséges a szülői védelem, a féltés, a törődés, de egy idő után ez „terhesség” válhat mind a gyermek, mind a szülő számára. Az államnak hasonlóképpen hagynia kell a társadalom tagjait levegőhöz jutni (túlzott szerepvállalás, túlszabályozottság elkerülése), és fordítva: a társadalom tagjainak sem szabad mindent (például különböző vásárlási és egyéb támogatások biztosítása) az államtól várni. Bár korábban – az 1990-es évek előtt – ez volt a jellemző, a társadalom tagjainak is fel kell ismerni, hogy önmaguk erejéből is előrejuthatnak. Mindehhez az államnak olyan viszonyokat kell kialakítania, ami a függőséget csökkenti, az önállóságot növeli. Ha ugyanis egy társadalom elkényelmesedik, nem önálló, úgy nem vállal kockázatot például egy vállalat beindításával, így az innováció – amely Schumpeter szerint a gazdasági fejlődés alapja – szintje is elmarad a kellő mértéktől.

A fentiek tehát az állami szerepfelfogásokról adtak vázlatos képet. A következőkben az állam gazdaságban betöltött szerepét tekintjük át kitérve a kis- és középvállalkozásokra, továbbá a jelen és jövő kihívásait tekintjük át: ez a digitalizáció és az állami termelékenység kérdésköre.

10.2. Az állam feladatai a gazdaságban

Ahogy az előzőekben láthattuk, jellemzően kétféle szerepfelfogás létezik: az egyik szerint az államnak nincs keresnivalója a piaci viszonyok között, míg a másik szerint az államnak aktívnak kell lennie a társadalom érdekében. A 2008-ban kirobbant világgazdasági válság óta inkább az „erős államok” gondolata felé történt az elmozdulás. Ahogy azt a korábbi fejezetek bizonyították, az állam számára számos megoldandó feladatot jelent a gazdaság működtetése: meg kell teremtenie a megfelelő jogszabályi környezetet, az abban foglaltakat érvényesítenie kell (gazdasági szempontból itt különösen fontos megemlíteni a vállalkozás szabadságának biztosítását, valamint a vagyonbiztonság és a tisztességes piaci verseny feltételeinek garantálását), a munkaadók és munkavállalók érdekeit egyaránt figyelembe vevő szabályozást kell létrehozni. Ugyanakkor egy állam nemcsak a jogszabályokkal tud a piaci folyamatokba beavatkozni, hanem intézményrendszerén keresztül is. Ezek által felügyeleti és ellenőrzési jogkörét gyakorolhatja, ami segítheti az egyes (kezdeti) válsághelyzetek megelőzését, felismerését és kezelését. Ezért szükséges, hogy ezek az intézmények éberren őrködjének a szabályok betartása felett, a piaci szereplőket a tisztességes magatartásra ösztönözzék akár szankciók által is.

Az állam legfőbb feladata a szabályozás, a stratégiaalkotás, valamint aktív, ösztönző fellépés. Lényeges, hogy a fejlesztések legyenek összehangolva, bizonyos koncepció mentén történjenek. Az állam saját eredményességét, valamint a versenyképességet az által is növelni tudja, ha erősíti a társadalom tagjai között a bizalmat, kiszámítható jogszabályi és tisztességes piaci környezetet alakít ki, fellép a korrupció ellen, jelentős szerepet vállal a társadalom tagjai képzettségi szintjének fejlesztésében, valamint példát mutat. A versenyképesség javítását az állam a puha tényezők megerősítésével is elő tudja segíteni, ahogy arról a 6. fejezet részletesen szólt. Az értékrend kapcsán fontos kiemelni, hogy azt az állam fejleszteni és rombolni is tudja egyaránt. Amennyiben nem egyenlő feltételek vonatkoznak a piaci szereplőkre, magas a korrupció mértéke, úgy az negatívan hat a morálra, ami által romlik a versenyképesség is.

A versenyképesség javítása érdekében emellett az államnak támogatnia kell többek között az infrastrukturális beruházásokat (például a digitalizáció szintjét növelő beruházások: hálózatépítés, sávszélesség növelése, kedvezményes tarifák biztosítása). Ezek mind a képzés, mind a foglalkoztatás terén óriási előnyt jelentenek. Például egy zalai zsákfaluban élő személy is olyan ismerethez juthat egy e-(tovább)képzésen – ha megfelelő infrastruktúra áll rendelkezésre – az otthonában, amely a munkaerőpiacon előnyt jelent.

Különösen fontos, hogy az állam támogassa a hazai vállalkozói szektort, hogy a modern technológiák mindennapokban történő használata növelhesse a vállalatok versenyképességét. Támogatásokat kell nyújtania a működéshez, a fejlesztéshez, ösztönöznie kell az innovációt, le kell bontania a felesleges szabályokat, ugyanakkor komoly ellenőrzési és felügyeleti lépéseket kell alkalmaznia az üzleti élet tisztasága érdekében. Ugyanakkor meg kell teremtenie azt a vállalkozói környezetet, amelyben a legnagyobb hatékonysággal

tudnak működni a vállalkozások. Például az Országgyűlés 2004-ben törvényt hozott a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról (2004. évi XXXIV. törvény). A törvény preambuluma külön hangsúlyozza, hogy ezek a vállalkozási formák a magyar gazdaság döntő részét teszik ki, a foglalkoztatottak nagy részének adnak munkát, valamint ők fizetik be a központi költségvetésbe az adó és járulékok nagyobb hányadát. A törvény tehát azért született, hogy segítse e vállalkozási formák fejlesztését az állam. A mindenkori kormányzat felismerte, hogy a kkv-szektor versenyképességének megőrzése és fokozása érdekében megkülönböztetett figyelemmel kell kezelni a kis- és középvállalkozásokat.

A következő támogatási célokat nevesíti a jogalkotó a fenti törvényben [7. § (2) bek. a)–u) pont]:

- „a vállalkozásindításhoz szükséges feltételek megteremtése;
- a vállalkozói ismeretek és az Európai Közösség előírásainak elsajátítása, valamint a vállalkozói kultúra fejlesztése, beleértve az ezzel kapcsolatos képzési programok szervezését és lebonyolítását, továbbá módszertani és oktatási anyagok készítését;
- a KKV-k vezetési színvonalának, gazdasági tevékenységének javulását szolgáló módszerek elsajátítása és elterjesztése;
- műszaki-gazdasági, üzleti, valamint az európai közösségi szabályokról, pályázatokról szóló információk nyújtása, a szolgáltatandó információk gyűjtése, kiértékelése és terjesztése;
- a technológia fejlesztése és a termékek, szolgáltatások minőségi színvonalának növelése révén a versenyképesség javítása;
- a beszállítói kapcsolatok kialakulásának és megerősödésének előmozdítása;
- a hitelhez jutás lehetőségeinek bővítése;
- az innovációs képesség fejlesztése;
- a kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, a piacra jutás elősegítése, valamint a kereskedelmi hálózat fejlesztése;
- a KKV-k közötti termelési, értékesítési, beszerzési együttműködés és a piacon való közös fellépés elősegítése;
- a KKV-k egymással, illetve kutató-fejlesztő intézményekkel közösen végzett kutatásai, vagy a kutatási eredmények átvételének, valamint azok gyakorlatba történő átültetési feltételeinek megteremtése;
- az adminisztratív terhek csökkentése;
- az Európai Közösség programjaiban való magyar részvétel biztosítása (tagdíj és társfinanszírozás);
- a KKV-k minősítése (rating);
- a KKV-k fejlesztéséhez kapcsolódó konferenciák, rendezvények szervezése lebonyolítása;
- a KKV-k fejlesztési stratégiáját megalapozó kutatások, elemzések, tanulmányok készítése;
- alapszintű és emelt szintű tanácsadás a KKV-k részére;
- a környezetvédelmi hatású fejlesztések elősegítése;
- a szellemi tulajdon védelmének elősegítése, a szellemi tulajdon védelme tudatosságának fejlesztése;
- a piaci információkhoz való hozzájutás esélyegyenlőségének biztosítása;
- energiahatékonysági hatású fejlesztések elősegítése.”

A gazdaságpolitikáért felelős miniszter minden második évben elkészíti a kkv-k helyzetét, gazdálkodási feltételrendszerét és a vállalkozások fejlesztése érdekében tett intézkedéseket, valamint a kkv-k számára nyújtott támogatások eredményeit bemutató elemzést, amit a kormány terjeszt az Országgyűlés elé. A legutóbbi jelentés (2016) is hangsúlyozza a szektor jelentőségét, és Magyarország fejlődésének kulcsának tekinti a kis- és középvállalkozások növekedését és a növekedési lépcsők átlépését. Fontosnak tekinti a kkv-kat a társadalom megélhetése és jóléte szempontjából, valamint szükségesnek tartja a szektor folyamatos vizsgálatát tudományos és politikai szempontból egyaránt.

Nézzünk néhány kkv-kat érintő intézkedést a közelmúltból!

A korábban, még a TÁMOP²⁴ kapcsán megvalósult előzményprogram folytatásaként a GINOP²⁵ keretein belül is a vállalkozói ambíciókkal rendelkező fiatalok vállalkozóvá válását támogatták, aminek keretein belül egyéni, mikro- vagy kisvállalkozások alapítását tűzték ki célul. Ugyanakkor nem kizárólag induló vállalkozások tőkejuttatásáról beszélünk, hanem a vállalkozás indításához, üzleti terv elkészítéséhez kapcsolódó ismeret- és készségfejlesztési programot valósítottak meg. Ez a lépés biztosíthatja a létrehozandó vállalkozások hosszú távú működését, hiszen felkészíti a fiatalokat a vállalkozói létre.

Ezzel összefüggésben a vállalkozói ismeretek fejlesztése az oktatásban hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalabb korosztály számára vonzó jövőképet jelentsen egy vállalkozás indítása, valamint a program fejleszti a potenciális vállalkozók módszertani és szakmai ismereteit. Mindezt pedig a hiteles vállalkozói példaképek bemutatása is erősíti, kíváncsossá teszi a vállalkozói pályát, valamint jó példát mutat a jövő vállalkozói számára. Emellett a pénzügyi tudatosság fejlesztése is hozzájárulhat ahhoz, hogy a társadalom alapvető gazdasági ismeretei is fejlődjenek, így a hétköznapi életben is tájékozottabbak legyenek (például egy hitelfelvétel esetén).

A már működő vállalkozások fejlesztését és finanszírozási forrásokhoz való hozzáférést javította a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramja. Ez egyrészt lehetővé tette a devizaalapú hitelek kiváltását alacsony kamatozású forinthitelekkel, valamint új, kedvező kamatozású hitelt nyújtott a kis- és középvállalkozások számára.

10.3. Az állam szerepe a digitalizáció korában

Az, hogy ma már a digitális térben otthonosan mozognak az emberek, főleg a fiatalok, mindennapos dolog. Sokrétűségét és előnyeit jól szemlélteti, hogy napjainkban már természetes jelenség, ami húsz éve még elképzelhetetlen volt: egy kibervédelmi szakember az irodából hazafelé tartva megrendeli a vacsoráját, annak költségét online, bankkártyával kiegyenlíti, majd e-mailben visszajelzést kap a sikeres rendelésről. A digitalizáció jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az ipari forradalmak történetében új fejezetet nyitott. Ezt a 9. fejezet részletesen tárgyalja.

Az állam számára számos új feladatot ad a digitalizáció. Az oktatás terén biztosítani kell a generációs szakadék áthidalását. Egyrészt a fiatalok oktatásában teret kell engedni az okoseszközök oktatási célú használatának, másrészt az idősek minél nagyobb hányadát szükséges oktatni a digitális kompetenciákra.

²⁴ Társadalmi Megújulás Operatív Program.

²⁵ Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program.

Az okoseszközök használatának szabályozása ugyanakkor eltérő Európán belül is. 2018 nyarán Franciaország ugyanis úgy döntött, hogy betiltja a mobiltelefonok és más okoseszközök használatát az oktatásban, mivel azok egyrészt gyengítik a koncentrációt, másrészt a társas érintkezésekre is kedvezőtlen hatással vannak.

A fiatalabb generáció digitális kompetenciákkal való ellátása egyrészt autodidakta folyamat, másrészt az oktatásnak és a tantervnek ösztönzőnek kell lennie az iránt, hogy a fiatalok emelt szintű informatikai tudással rendelkezzenek (akár a programozás tanításával, akár az informatikai ismeretek beemeléseével más-más tantárgyak esetében). Mindez nem feltétlenül a rövid távú versenyképességet növeli, de a hosszú távú versenyelőnyt garantáltan biztosítja.

Az Európai Unió is ösztönözni kívánja a digitális kulcskompetencia minél szélesebb körű elsajátítását. Az Európai Digitális Oktatási Cselekvési Terv, amelyet 2018-ban fogadtak el, úgy fogalmaz, hogy az oktatásnak mind a növekedés, mind az innováció, mind a munkahelyteremtés, mind a jólét elérésében, mind a közös értékekre és kultúrákra építő európai identitás megteremtésében jelentős szerepe van.

A kompetencia képességet jelent. A kulcskompetencia olyan kompetencia, amelyre minden egyénnek szüksége van „a személyes önmegvalósításhoz és fejlődéshez, az aktív polgársághoz, a társadalmi beilleszkedéshez és a foglalkoztatáshoz” (2006/962/EK).

Az alábbi kulcskompetenciákat határozza meg az EU:

- az anyanyelven folytatott kommunikáció;
- az idegen nyelveken folytatott kommunikáció;
- matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén;
- digitális kompetencia;
- a tanulás elsajátítása;
- szociális és állampolgári kompetenciák;
- kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia;
- kulturális tudatosság és kifejezőkészség.

2017-ben az Európai Unió már megkongatta a vészharangot, amikor bemutatta, hogy:

- az európaiak nem rendelkeznek alapvető digitális készségekkel (169 millió, 16 és 74 év közötti európai polgár 44%-a nem rendelkezik elegendő digitális készséggel);
- a munkahelyek 90%-a a jövőben megkívánja a digitális készségek bizonyos szintjét;
- a ma általános iskolába lépő gyermekek 65%-ának olyan foglalkozása lesz majd, amely ma még nem létezik.

Továbbá a digitalizáció és robotizáció, a technikai fejlődés számos, ma még ember által végzett tevékenységet is kiválthat. Az államoknak ezekre reagálniuk kell, mivel azt a vállalatok kis valószínűséggel teszik meg (lásd 9. fejezet): készségek oktatásával, a „képzők képzésével”, vagyis a pedagóguskar megfelelő felkészítésével, versenyképes oktatás és tanterv meghatározásával, valamint a jövőre felkészítő, a lexikális tudással szemben inkább képességeket, készségeket, rendszerszintű gondolkodást előtérbe helyező oktatás kialakításával.

Fontos kiemelni, hogy nemcsak az oktatás terén, hanem többek között például az egészségügy, a gazdaság-szervezés, a lakosság infrastrukturális ellátása, valamint a bürokrácia te-

rén is szükséges a felkészültség, a digitális átállás az állam részéről. Egy állam és kormánya számára elengedhetetlen a példamutatás, így a kormánynak olyan szervezeti formában kell működnie, amely hatékony, nem aprózza szét az egyes területeket, hanem azokat átfogóan, világos koncepció mentén irányítja. Továbbá olyan professzionális működést kell mutatnia a digitális térben, amely az állampolgárokat és vállalkozásokat nem riasztja el. Így az adatbázisok összekapcsolása, az azokban tárolt adatok elemzése, ügymenetek egyszerűsítése és könnyítése, interneten való intézésének biztosítása ma már nem vágyálom, hanem realitás kell, hogy legyen. Ezen túl a *back-office* tevékenység teljes körű digitalizálása is leveszi az ügyfelek válláról a terhet, miáltal a versenyképesség javítása is elérhető.

Az adatbázisok összekapcsolása és megismerhetősége, az adatok széles körű nyilvánossága azonban kockázatokat rejt magában. E kockázatot igyekezett kezelni az az európai uniós adatvédelmi szabály, amely a GDPR nevet viseli.

GDPR: az Európai Unió új általános adatvédelmi rendelete, amely 2018. május 25-én lépett hatályba. Számos hatása mellett például módosultak, jelentősen szigorodtak az adatkezeléssel kapcsolatos jogszabályi előírások. Ennek értelmében az egyes személyeknek már aktív hozzájárulásukat kellett adniuk, hogy a cégek marketingcélokra használják fel az adataikat. Amennyiben ez az aktív hozzájárulás nem történik meg, mégis kényszerrel tartalmat kap az illető (adatait jogosulatlanul használják fel), úgy komoly bírságot lehet kiszabni a jogosulatlan adatkezelőre.

Az állami felkészültséget a digitalizáció területén ma már számos mutatóval mérik. Ahogy az a 9. fejezetből is kitűnik, nemcsak a cégek, hanem az államok digitális felkészültsége is mérhető, mérendő.

Az Európai Unió évek óta folyamatosan kiadja a Digital Economy and Society Indexet (DESI, magyarul Digitális Gazdaság és Társadalom Index), amelynek célja az EU országaira vonatkozóan a digitális felkészültség mérése. Az index kapcsán öt dimenziót vizsgálnak, ezek az alábbiak:

- hálózati összekapcsoltság (connectivity),
- humán vagyon (human capital),
- internetes szolgáltatások használata (use of internet),
- a digitális technológiák integráltsága (integration of digital technology),
- digitális közszolgáltatások (digital public services).

Témánk szempontjából a humán vagyon és a digitális közszolgáltatások dimenzió nyújt hasznos információt.

A humán vagyon dimenzióba olyan aldimenziók tartoznak, mint az internethasználat, az alapszintű és fejlett digitális készségek. Az EU28-at vizsgálva kedvezőtlen Magyarország helyezése. A komoly kockázatot az alapszintű digitális készséggel rendelkezők alacsony aránya jelenti. Az országjelentés megállapítása alapján „csupán a lakosság 50%-a rendelkezik legalább alapszintű digitális készségekkel, és ez az arány nem javul. A készségek jelentős mértékben hiányosak: az 55 évesek és annál idősebbek csupán 21%-a (az Unióban 34%) és az alacsony iskolai végzettségűek csupán 25%-a (az Unióban 30%) rendelkezik legalább alapszintű digitális készségekkel” (DESI – Magyarország 2018, 5.). Az alapszintű digitális készségekkel összefüggő problémát elsősorban az oktatáson, képzésen, szemléletformáláson – akár célzott kormányzati hirdetésekkel is –, anyagi támogatáson keresztül

tudja orvosolni egy állam. Mégpedig úgy, hogy már az alapszintű oktatás során beemeli a tantervbe a digitális kompetenciák fejlesztését (olyan szinten, amelyet a gyermekek szellemi fejlődése megkövetel). Fontos hangsúlyt fektetni a továbbképzésekre, olyan programokra, amelyek például a középkorúak vagy idősebbek számára biztosítják a digitális készségek fejlesztését. A kormányzat a fő prioritásokat „az oktatás digitalizálása, a 45 év felettiek, a kisvállalkozások és mikrovállalkozások, valamint a közalkalmazottak digitális kompetenciájának a fejlesztése” terén fogalmazta meg (DESI – Magyarország 2018, 5.).

A magyar kis- és középvállalkozások digitális felkészültségét kutatta a T-Systems Magyarország 2018-ban. Ennek az eredményei azt tükrözik, hogy a kkv-k a digitalizációt sokadlagos kérdésnek tekintik, informatikai fejlesztésre a megkérdezett közel 800 (779) cégből csak kevesebb mint 200 költött 2017-ben. De versenyképességet hátráltató tényező az is, hogy a vállalkozások többsége a számlákat papíralapon kezeli, online beszerzést is csak a megkérdezettek fele végzett. Céges honlapja csak a megkérdezettek negyedének volt, online ügyfélszolgálattal ennél is kevesebben rendelkeztek.

Az adatok alapján különbség mutatkozik szektoronként és a vállalkozások mérete szerint. Egy cég méretének növekedése egyenes arányosságban áll a digitális fejlettségével: minél nagyobb, annál jobban áll a digitalizáció területén. A kutatás megállapítása alapján a leginkább lemaradók a kereskedelem és vendéglátás területén tevékenykedő, néhány fős kisvállalkozások. Ez ugyanakkor nem jelent akkora problémát, mivel ezeknek a vállalkozásoknak kialakult vevői köre van, és nem feltétlenül terveznek növekedést. Számukra inkább átok, mintsem áldás lenne a digitális technológiába történő beruházás.

A kutatást megrendelő vállalat vezérigazgatójának álláspontja szerint a fentiek a versenyképességet veszélyeztetik, ahogy fogalmazott: „egyenlőséget lehet tenni a digitalizáció és a versenyképesség közé. A versenyképesség ma már leginkább az információk megszerzésének gyorsaságában, feldolgozásában rejlik.”

Forrás: www.portfolio.hu/vallalatok/a-kkv-k-fele-nem-is-hallott-a-gdpr-rol-de-a-digitalizacioval-is-hadilabon-allnak.292350.html

A digitális közszolgáltatások dimenzió terén a 2018-as jelentés szerint hazánk az utolsó előtti helyet foglalta el.

A dimenzió hat mutatóból áll, ezek a(z):

- e-kormányzati szolgáltatások felhasználói (az űrlapokat benyújtó internetfelhasználók aránya);
- űrlapok automatikus kitöltése;
- teljes körű online ügyintézés;
- vállalkozásoknak nyújtott digitális közszolgáltatások;
- nyílt hozzáférésű adatok;
- e-egészségügyi szolgáltatások.

Magyarországnak a transzparencia (nyílt hozzáférésű adatok biztosítása), az e-egészségügyi szolgáltatások és a digitális közszolgáltatások terén komoly teendői vannak. Összességében, valamennyi dimenziót figyelembe véve 2018-ban Magyarország a 28 tagállam között a 23. helyen van, ami érzékelteti, hogy a gazdasági-társadalmi digitalizáció területén még jelentős az elmaradásunk.

10.4. Az állam termelékenységének vizsgálhatósága

Mazzucato, az állami innováció ismert kutatója véleménye szerint az állam feladata nem más, mint a rendszerszintű gondolkodás és cselekvés: nem egy-egy ágazat elkülönült támogatása, hanem a problémák kezelése, lehetőségek teremtése, veszélyek elhárítása. Kutatásaival bizonyította, hogy az állam végzi és támogatja a magas kockázatú beruházások döntő részét. Rámutatott, hogy számos, ma is népszerű és elterjedt technológia fejlesztése állami támogatásban részesült. Álláspontja szerint az államnak jelentős szerepe van az innováció ösztönzésében. Emellett véleményünk szerint az állam feladata az erőforrásokkal való hatékony gazdálkodás.

Az állami tevékenység fokozása ugyanakkor nem egyenlő az állami beavatkozással a gazdaság folyamataiba, hanem a meghatározott célok elérése érdekében alkalmazott eszközök hatékonyságának javítását jelenti. Ez esetben nem a mennyiségi tényező a fontos, hanem például hogy egy adott pénzösszeget milyen hatásfokkal használnak fel (outcome-szemlélet).

Ez a szemlélet volt jellemző a 2014–2020-as uniós költségvetés tárgyalásakor is. Akkor, 2013-ban, ezeket a kérdéseket tették fel:

- *The critical question is: How to get more from less money?* (Hogyan lehet több kevesebb pénzből?) Iain Begg
- *How we can achieve more with less money?* (Hogyan érhetünk el többet kevesebb pénzből?) Ivailo Kalfin

Abban egyetértettek, hogy az EU-nak a szűkösebb pénzügyi erőforrásokra tekintettel az alábbiakat kell szem előtt tartania: hatékony forrásfelhasználás, a költségvetési kiadások katalizátorként való alkalmazása – az oktatásba és kutatásba való befektetés. Az addigiaknál is kiemeltebb szerepe lett a felelős pénzfelhasználásnak.

Ez nemcsak a fizikai erőforrások hatékony felhasználását jelenti, hanem a szellemi képességek és a humán vagyon magas szintű kiaknázását és felhasználását. Ennek értelmében versenyképes és korszerű oktatásra van szükség, élhető, biztonságos környezetre, amely mind a vállalkozói kedvet, mind a mindennapi léthez, a családalapításhoz megadja a szükséges kereteket, hogy a kedvezőtlen demográfiai folyamatok (népességfogyás) megálljanak. A termelékenységnövelés kapcsán ki kell emelnünk, hogy az államnak feladata a társadalom felkészítése, amelybe az is beletartozik, hogy a felnőttképzésben részt kell vállalnia azért, hogy megfelelő módon használják fel az emberek tudását. Ettől kiegyensúlyozottá válik a szerkezet, mindenki a tudásának megfelelő munkát tud végezni, ahogy azt a 3. fejezetben részletesen bemutatunk. Ezzel függ szorosan össze a minőségi egészségügy biztosítása is. A McKinsey-jelentés ugyanakkor figyelmeztet: számos fejlett országban csak jelentős források bevonásával lehetett a várható élettartamot növelni. Mivel ez a bevont forrás nem növelhető a végtelenségig, kiemelt jelentősége van annak, hogy a rendelkezésre álló szűkös erőforrásokat a lehető leghasznosabban használják fel az állami aktorok. Különösen fontos tehát, hogy egy állam biztosítsa polgárainak – és a potenciális munkaerőnek, innovátornak, nemzetgazdasági erőforrásnak – a megfelelő (szak és tovább)képzést (amellyel a munkaerőpiacon elhelyezkedhet), az egészségügyi ellátást, a kellő jogvédelmet és az élhető, biztonságos környezetet. Ebbe beletartozik például a családok támogatása, az idősok ellátása, a fiatalok védelme. Ezeknek a feladatoknak az ellátásához az államnak erőforrásokat szükséges biztosítania, átcsoportosítania.

Az államnak, ahogy azt a 8. fejezet is bizonyította, erősítenie kell az ökológiai fenntarthatóságot is. A növekedés vagy ökológiai fenntarthatóság dilemmáját valamennyi beruházás esetén mérlegelnie kell a döntéshozóknak. A versenyképesség szempontjából két ellentétes szemlélet ütközik össze: a vállalati és a nemzeti versenyképesség. Az első szerint, amely a vállalatok szempontjait helyezi előtérbe, egy-egy beruházás növeli a profitot, munkahelyet teremt, növeli a GDP-t, kedvező a gazdaságra, míg a nemzeti versenyképességnél e szempontok mellett a döntésekkel járó hatásokat is figyelembe kell venni. Például érdemes-e ipari parkot létrehozni mezőgazdasági területen, érdemes-e az egészségre, életkörülményekre negatívan ható (például zajszennyezés, fényszennyezés) beruházásokat ösztönözni. Meglátásunk szerint az államnak a hosszú távú gondolkodást kell előtérbe helyeznie. Itt válik ketté a vállalati és nemzeti versenyképesség. Míg a cégek természetüknél fogva profitot maximalizálnak, addig az államnak örködni kell a környezeten.

10.5. Összefoglaló gondolatok

Ebben a fejezetben bemutattuk, hogy az állammal és annak szerepvállalásával kapcsolatban milyen uralkodó felfogások léteztek az egyes korokban. Vizsgáltuk, hogy közvetve és közvetlenül milyen hatások érik az államot a digitalizáció következtében, és ezek milyen feladatok elé állítják az államot. Végül vázoltuk, hogy szükséges a kormányzati hatékonyság és termelékenység vizsgálata figyelembe véve azt, hogy az állami ráfordítások eredményessége fontos versenyképességi tényező.

Ellenőrző kérdések

1. Hogyan tudná jellemezni az állam szerepét az egyes korszakokban?
2. Milyen mértékű állami szerepvállalást tart indokoltnak a gazdaságban?
3. Mit gondol hazánk jelenlegi digitális fejlettségéről? Mely területeken a legnagyobb a lemaradásunk, és az hogyan gyengíti versenyképességünket?
4. Milyen intézkedésekkel javítaná az állam helyében hazánk versenyképességét?
5. Egyetért-e azzal, hogy az állami termelékenységet és hatékonyságot is szükséges lenne mérni? Ön hogyan mérné?

Felhasznált és ajánlott irodalom

- CSATH M. – NAGY B. – TAKSÁS B. – VINOGRADOV SZ. – GYÖRPÁL T. (2018): Jelentés az állam versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet megteremtését célzó, szükséges és lehetséges feladatait vizsgáló kutatásról. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2018/4. sz.
- DESI (Digital Economy and Society Index). Elérhető: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard> (A letöltés ideje: 2020. 04. 21.)
- DESI – Magyarország (2018). *Digital Economy and Society Index (DESI) 2018 Country Report Hungary*. Elérhető: https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/hu-desi_2018-country-profile_eng_B4406CA5-96ED-7301-4ADE21CA97CA133A_52227.pdf (A letöltés ideje: 2020. 04. 21.)

- European Commission (2018). *Digital Education Action Plan*. Elérhető: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en (A letöltés ideje: 2020. 04. 21.)
- Magyarország Kormánya (2016): B/11206. számú Jelentés a kis- és középvállalkozások 2013-2014. évi helyzetéről, gazdálkodási feltételrendszeréről, a vállalkozásfejlesztés érdekében megtett intézkedésekről, valamint a kis- és középvállalkozások részére nyújtott állami támogatások eredményeiről.
- MAZZUCATO, M. (2017): *Mission Oriented Innovation Policy: Challenges and Opportunities*. Working Paper. IIPP WP 2017-01 September 2017. Institute for Innovation and Public Purpose. University College London, UK.
- McKinsey Centre for Government (2017). *Government Productivity*. McKinsey & Company. Elérhető: www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Industries/Public%20Sector/Our%20Insights/The%20opportunity%20in%20government%20productivity/Government-Productivity-Unlocking-the-3-5-Trillion-Opportunity-Full-report.ashx (A letöltés ideje: 2020. 04. 21.)
- STUMPF I. (2009): Az állam újrafelfedezése és a Neoweberiánus állam. In VIRÁG György szerk.: *OKRI Szemle*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet. 110–124.